

FERWERT, DE HERVORMDE KERK

Bouwgeschiedenis en exterieur

De oudste gedeelten van de kerk, namelijk de beide onderste geledingen van de **toren** en het **schip**, zijn gebouwd in de loop van de 15de eeuw. Bij de torengeleningen is gebruikgemaakt van afbraakmateriaal van de vorige kerk, waarondervrij veel tufsteen. In de 18de eeuw is dat deel van de torenmetseld met baksteen. Aan de derde geleding van de toren is gebouwd in de tweede helft van de 16de en de tweede helft van de 17de eeuw. Ook in 1705 gebeurde dat nog eens. In het schip van de kerk is eveneens afbraakmateriaal verwerkt. De westelijke traveeën van de noordmuur bevatten nog tufsteenfragmenten. Het koor is in 1525 opgetrokken, blijkens het ingehakte jaartal in de roodzandstenen lijst aan de zuidzijde. Het schip en het koor zijn rondom van steunberen voorzien. Kerk en toren zijn in gotische stijl opgetrokken. Het koor heeft een vijfzijdige sluiting. Het schip is nagenoeg even breed als de zware toren.

De gehele noordmuur van het schip is gesloten, behalve een kleine ingang in de tweede travee. De beide vensters aan de noordzijde van het koor zijn later gedicht. De in totaal 11 grote spitsbogige vensters zorgen voor toetreding van daglicht in het kerkgebouw. De ingang in de tweede travee aan de zuidzijde heeft een classicistische omlijsting van natuursteen met Ionische kapitelen, daterend uit 1792. In de oostzijde bevindt zich een ingang met een overeenkomstige omlijsting.

De drie torengeleningen zijn gescheiden door kleine versnijdingen. De tweede geleding is aan de zuid-, west- en noordzijde versierd met telkens driekorfbogig gesloten spaarvelden, waarbinnen traceringen als vulling. In de derde geleding zitten aan elke zijde drie hoge korfbogig gesloten spaarvelden, met in de bovenste helften de galmgaten. Aan de noordzijde is, in het middelste veld, één galmgat aangebracht. De ingang van de toren bevindt zich aan de westzijde in een hoge geprofileerde flauw spitsbogige nis. Op de zuidmuur bevindt zich een **zonnewijzer** van zandsteen met een opschrift dat herinnert aan de schenking in 1640 door Rienck van Burmania en de vernieuwing in 1704 door Idzard van Burmania. De toren is gedekt door een zadeldak. Daarop staat een **windwijzer** met de gekroonde wapens Burmania-Schwartzenberg en Cammingha. De windwijzer op het oostelijke eind van het kerkdak heeft de vorm van een haan.

De kerk is in de jaren 1926 en 1927 gerestaureerd onder leiding van architect H. Kramer uit Leeuwarden, met grote inbreng van het toenmalige Rijksbureau voor de Monumentenzorg. Daarbij heeft de kerk grotendeels haar tegenwoordige aanzien gekregen. In 1934 is de toren gerestaureerd naar een plan van architect H. Wielenga uit Ferwert. Ook op die restauratie heeft het Rijksbureau voor de Monumentenzorg veel invloed gehad. Het zadeldak van de toren, dat oorspronkelijk tussen topgevels was aangebracht, is toen overkappend gemaakt, waarbij de pinakels van de gevels werden verwijderd. Over deze veel bekritiseerde wijziging van de toren is in 1936 een polemiek gevoerd, waarbij het Rijksbureau verklaarde dat uit financiële overwegingen

voor deze oplossing was gekozen. Het metselwerk van de bestaande topgevels zou op die wijze behouden kunnen blijven. In de toren hangen drie middeleeuwse **klokken** die in 1943 door de Duitse bezetters zijn weggevoerd maar in 1945 naar Ferwert konden terugkeren. De grootste dateert uit 1457, de middelste uit 1383 en de kleinste uit 1426.

Interieur

De **muren** van het schip zijn versneden, aan de zuidzijde boven de vensters en aan de noordzijde ongeveer een meter lager, doorlopend langs de eerste travee van het koor. De muren zijn verankerd door trekbalen. De sleutelstukken en muurstijlen met korbeels zijn bij de restauratie in 1926-1927 aangebracht. De kerk wordt overdekt door een houten **tongewelf**, dat op een verbrede voorlijst neerkomt. Het koor is van het schip afgescheiden door een houten wand. Het eikenhouten oostelijke toegangsportaal met kroonlijst en driehoekig fronton is in 1792 gemaakt. Het snijwerk daaraan is vervaardigd door D. Emdervelt. De eikenhouten **preekstoel** is gemaakt in het tweede kwart van de 17de eeuw. De kuip heeft gekorniste panelen en op de hoeken gecanneleerde en deels geornamenteerde Korintische kolommen. In het klankbord is het alliantiewapen Van Vierssen-Van Geersma uitgesneden. Het doophek, waarvan het bovenste deel is opengewerkt met balusters, dateert ook uit de 17de eeuw. De bollen boven de stijlen en de balusters zijn in 1775 vernieuwd. Op de preekstoel zijn aan weerszijden van de lezenaar twee koperen armen met elk twee blakers bevestigd. De overhulde **herenbank** tegenover de preekstoel is vervaardigd in het eerste kwart van de 18de eeuw. De overhuiving rust op gegroefde Korintische kolommen. Op de hoeken van de voorbank staan vazen. De voorzijde is versierd met kussenpanelen. Aan weerszijden van de overhulde bank staan twee **dubbele banken** met knoppen op de hoeken, eveneens uit de 18de eeuw. Tegen de koorafscheiding zijn twee **overhulde banken** opgesteld. De kolommen van de bank aan de noordkant komen overeen met die op de kuip van de preekstoel. De bank aan de zuidkant heeft op de bovenrand uitgesneden wapens. Een aantal mannenbanken, aan de noordzijde, is in 1794

gemaakt.

in het schip hangt een grote **koperen bolkroon** met twee maal acht armen die wordt bekroond door een dubbele gekroonde adelaar. De kroon is versierd met losse figuren tegen de stam en verder dolfijnfiguren en gebaarde kopjes. De kroon is blijkens een inscriptie in 1682 geschonken door Vrouw Hillegondavan Vierssen en HHeerJohanHoningh ter gelegenheid van hun huwelijk. Onder de kerk bevinden zich drie **grafkelders**, twee ter hoogte van het koor en een in het schip tegenover de preekstoel.

In de voorkerk zijn enkele 17de en 18de eeuwse zerken opgesteld. Een dubbele zerk heeft oorspronkelijk het graf bedekt van de familie Gerbranda. Tevens bevinden zich daar de zerk van Ds. Joh. de Schiffart en zijn vrouw Cath. Varinga, met de afbeelding van een schip, en een fraai gebeeldhouwde zerk van Focko van Aysma en Ympck van Jeltinga.

De kerk had al in de eerste helft van de 17de eeuw een **orgel**. Wie de maker was is onbekend. Nadien hebben Arp Schnitger (1704) en de Gebroeders Adema (1873) orgels gebouwd in de kerk van Ferwert. Het waren instrumenten met twee klavieren en vrij pedaal. Ingrijpende veranderingen vonden plaats in 1940. De kas van het Adema-orgel dat in 1866 was gebouwd in de voormalige Dominicuskerk te Leeuwarden werd geplaatst in de kerk van Ferwert. Er werd een geheel vernieuwd orgel in gebouwd dat sedert 1950 bestond uit drie klavieren en vrij pedaal en maar liefst 42 registers telde. Dit orgel, dat qua onderdelen geen homogeen geheel vormde, was geen lang leven beschoren. In 1980 werd door de kerkvoogdij het plan opgevat het orgel te herstellen. Dit resulteerde in een opdracht aan de orgelmakers Verschuieren te Heythuysen tot restauratie en herbouw van het instrument. Het werk werd in de jaren 1982 -1983 uitgevoerd. Het orgel heeft sedertdien de volgende dispositie:

hoofdwerk Bourdon 16'/ Prestant 8'/ Holpijp 8'/ Baarpijp 8'/Octaaf 4'/ Fluit 4'/ Quint 2 2/3'/

Octaaf 2'/ Mixtuur 4-6 sterk/ Cornet 5 sterk (disc.)/ Trompet 8'/ Clairon 4';

rugwerk Roerfluit 8'/ Flute Travers 8'/ Prestant 4'/ fluit 4'/ Quint 2 2/3'/ Octaaf 2'/

Terts 1 3/5'/ Mixtuur 3 sterk/Dulciaan 8';

onderpositief Holpijp 8'/ Viola 8'/ Fluit 4'/ *Viola 4'/ *Gemshoorn 2'/ Sesquialter 2 sterk/

*Fagot 8';

pedaal Subbas 16'/ Octaaf 8'/ Octaaf 4'/ Fluit 2'/ Trompet 8'/ Bazuin 16'.

* gereserveerde registers

Omvang manualen: C-f3.

Omvang pedaal: C-d1.

T.E. van Popta
2001

Literatuur:

-Herma M. van den Berg, De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst De provincie Friesland/ Noordelijk Oostergo/ Ferwerderadeel, 's Gravenhage 1981.

-Jan Jongepier, "Een tijd om te bouwen en een tijd om het gebouwde weer af te breken. Drieënhalve eeuw orgelhistorie in Ferwerd", artikel in Het Orgel, maart 1988.